

*Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegovačko-Neretvanska županija/kanton*

**OPĆINA PROZOR-RAMA
Služba za razvoj, poduzetništvo, obrt i financije
Odsjek za razvoj, poduzetništvo, obrt, poljoprivredu i turizam**

Prozor-Rama, Kralja Tomislava bb, tel./fax.: +387 36 771 912; 771 342; e-mail: poduzetnistvo@prozor-rama.org

**INFORMACIJA
O STANJU POLJOPRIVREDE I PROVEDENIM
POTICAJNIM MJERAMA NA PODRUČJU
OPĆINE PROZOR-RAMA**

Prozor – Rama, travanj 2022.

UVOD

Područje općine Prozor – Rama (u daljem tekstu, povremeno: Općina), obzirom na svoju veličinu ne čini sasvim homogen prirodni prostor. On se iskazuje tako što se na sasvim malom rastojanju osjeti prisutnost submediterana sa kontinentalnom i planinskom klimom, krajnje divergentne nadmorske visine, živa orografija terena, raznolikost sastava tla i diferencirana uporabna vrijednost zemljišta.

Obzirom na važnost za klime, reljefa, vegetacije, poljoprivrednih površina po vrstama, za poljoprivrednu proizvodnju na određenom lokalitetu, u ovu informaciju smo uključili opise stanja po svim važnim elementima. Također smo dali pregled stanja pojedinih poljoprivrednih oblasti na području općine Prozor – Rama, što je preduvjet da cjelovito sagledavanje i stanja u oblasti poljoprivrede u općini Prozor – Rama, kao i razvojnih mogućnosti u ovoj oblasti.

I. OPĆI PODACI

Područje općine Prozor – Rama (u daljem tekstu, povremeno: Općina), obzirom na svoju veličinu ne čini sasvim homogen prirodni prostor. On se iskazuje tako što se na sasvim malom rastojanju osjeti prisutnost submediterana sa kontinentalnom i planinskom klimom, krajnje divergentne nadmorske visine, živa orografija terena, raznolikost sastava tla i diferencirana uporabna vrijednost zemljišta.

U pogledu zemljopisne slike, sjeverni dijelovi Općine sa svojom klasičnom poljoprivrednom proizvodnjom i njenom skromnom učinkovitosti identični su onima koji dominiraju kontinentalnim krajolicima FBiH. Njeni, istina ne veliki, južni dijelovi imaju elemente izmijenjenog mediterana i na njima se uzgaja vinova loza na manjim površinama. Općina u svim segmentima svoje poljoprivredne strukture odaje sliku dosta nerazvijenog područja, poljoprivredna proizvodnja na gospodarstvima ovih krajeva uvijek je bila niska i ona zaostaje za onom koju ima Zapadna Europa. U svojoj horizontalnoj - sirovinskoj zoni ona je generalno bila loša i nešto je bolja samo u rijetkim primjerima poduzetnika koji svojim odlukama tek nagovještavaju ulazak nešto smjelijih proizvodnih tehnologija. Umjerene orografske i ka tomu dosta blagorodne klimatske karakteristike, daju joj mogućnosti da pred poljoprivredni sektor postavi visoke zadaće, i to na jedan mnogo osmišljeniji i hrabriji način nego što je rađeno.

Općina Prozor-Rama je, uvažavajući važnost poljoprivrede, u svoj aktualni strateški i razvojni dokument - Strategiju razvoja općine Prozor – Rama za period 2011.-2020., poljoprivredu i njen razvoj postavila na značajno mjesto i predvidjela cijeli niz mjera i aktivnosti potrebnih za njen kontinuiran i osmišljen razvoj. Od usvajanja Strategije do danas nastavljene su aktivnosti pokrenute ranijom Strategijom razvoja poljoprivrede u općini Prozor – Rama 2005.-2010., ali i pokrenute nove programske aktivnosti (program edukacije, program subvencije veterinarskih usluga, pružanje savjetodavnih usluga, program malinarstva, program razvoja stočarstva, pomaganje u radu poljoprivrednih udruga, novi programski sadržaji uz Sajam i dr.), čime se nastojalo pridonijeti izraženijem zanimanju stanovništva za odlučnijim bavljenjem poljoprivrednom proizvodnjom.

Poljoprivredno zemljište

Općina Prozor-Rama raspolaže sa oko 47,7 tisuća hektara ukupnih površina i spada među tri najveće općine u HNŽ-u. Kad je u pitanju poljoprivredna proizvodnja, onda se, prema katastarskim podacima, barem formalno može računati na 21,2 tisuće ha, što čini oko 44% ukupne općinske teritorije .

Unutar poljoprivrednog zemljišta, 8,8 tisuća ha ili samo 42 % spada u kategorije obradivog, što ukazuje da se radi o poljoprivrednom ozračju u kojemu sa oko 58 % dominiraju travno-pašnjački proizvodni pokrovi. U obradivom zemljištu opet sa 4,8 tisuća ha ili 54%

ekspoziraju se livade, tako da za intenzivnu proizvodnju ostaje tek oko četiri tisuće ha, u kojima se nalazi oko 3,8 tisuća ha vrtova i oranica te 238 ha voćnjaka, gdje su uključene površine novih nasada krošnjastog voća te jagodičasto voće, kako je prikazano u tablicama. Što se vlasništva tiče, oko 15,4 tisuće ha poljoprivrednog zemljišta ili 72,7% pripada obiteljskim gospodarstvima, dok se ostatak od 5,8 tisuća ha ili 27,3 % vodi kao državno vlasništvo.

Tablica 1. Kategorije zemljišta poljoprivrednih površina u općini Prozor - Rama (Bonitetne kategorije)

Općina	I (ha)	II (ha)	III(ha)	IVa/IVb (ha)	V(ha)	VI (ha)	VII(ha)
Prozor /Rama	-	-	-	-/1.206,27	1.509,54	4.736,01	17.315,92

Izvor: Karta uporabne vrijednosti zemljišta na području HNŽ, Studija uporabne vrijednost zemljišta HNŽ/K

Tablica 2. Poljoprivredno zemljište po agrozonama u općini Prozor – Rama

Općina	Agrozona I ha	Agrozona II. ha	Agrozona III. ha	Zona šuma ha	Zona neplodno ha
Prozor/Rama	1.206,27	6.245,55	17.315,92	21.503,78	1.912,77

Izvor: Karta uporabne vrijednosti zemljišta na području HNŽ, Studija uporabne vrijednost zemljišta HNŽ/K

I agrozona–zemljišta namijenjena isključivo za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju,

II agrozona–zemljišta namijenjena za poluintenzivnu poljoprivrednu proizvodnju,

III agrozona- zemljišta za ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju.

IV zona- zona šuma i

V zona - urbani prostori i površine isključene iz sfere biljne proizvodnje.

Šume i šumsko zemljište

Šume i šumsko zemljište na teritoriju općine Prozor - Rama prostire se na površini 23.091,00 ha, od čega su u državnom vlasništvu 20.982,00 ha ili 91%, a u privatnom vlasništvu 2.109,00 ha ili 9%. Visoke šume u privatnom vlasništvu su dosta usitnjene po podacima iz katastra. Ima ih samo 10,50 %, dok je postotak izdanačkih šuma u ukupnoj površini jako visok.

Prirodna obilježja općine Prozor-Rama

Klima

Klima u sprezi sa drugim pedogenetskim činiteljima u odlučnoj mjeri određuje poljoprivrednu proizvodnju. Područje općine Prozor – Rama obzirom na svoju veličinu ne čini sasvim homogen prirodni prostor. On se iskazuje tako što se na sasvim malom rastojanju osjeti prisutnost submediterana sa kontinentalnom i planinskom klimom, krajnje divergentne nadmorske visine, raznolikost sastava tla i diferencirana uporabna vrijednost zemljišta.

Odnos godišnjih prosječnih vrijednosti, oborina i temperatura na području Općine ukazuje da je u njoj klima uglavnom semihumidna (polusuha). Praktičan utjecaj na to ima različita visinska raspoređenost ukupnog njenog prostora koja počinje od niskih djelova sa 260 mnv do visokih planina od 2.074 mnv.

Niski dijelovi Općine pod blagotvornim su utjecajem izmijenjene mediteranske klime koja dolinom Neretve i Rame dopire od Mostara i Jablanice, ali sa počecima viših brda i planina ona prelazi u svoje sasvim drugačije kontinentalne oblike.

Reljef

Reljef Općine je vrlo raznovrstan i razuđen, a zastupljeni su brojni njegovi oblici. Nadmorska visina kreće se od 260 m u Ustirami i Gračacu do 2074 m u jugozapadnim planinskim krajevima. U valovitom i razuđenom reljefu Općina je satkana od planinskih visova Vrana (2074 m), Ljubuše (1.797 m), Raduše (1955 m), Baćine (1530 m), Proslapske planine (1268 m), te njihovih pašom bogatih obronaka i polja koja se mahom nalaze na padinama brda ili u blagim kotlinskim podnebljima.

Zajednička karakteristika ovoga područja je znatna heterogenost geomorfoloških mikroelemenata, koji se javljaju u različitim kombinacijama. Na relativno malom prostoru javljaju se gotovo sve moguće kombinacije kraških, glacijalnih, denudacionih i drugih mikroelemenata reljefa. Posebno su česte različite kraške pojave. Izraženi reljef i strmi nagibi padina praćeni su raširenim i izraženim erozijskim procesima. Hipsometrijski promatrano ovo područje odlikuje se velikim visinskim razlikama između planinskih masiva, visoravni i vrhova, te dubokih dolina i kanjona.

Vegetacija

U dugim procesima obrazovanja, razvitka i očuvanja zemljišta, vegetacija je jedan od presudnih pedogenetskih čimbenika. Znanost ukazuje da je prvotni (primarni) tip vegetacije u BiH bila skoro isključivo šuma, pa ona kao potencijalno prirodna i danas ima najveću ulogu. Sekundarna vegetacija zastupljena je prirodnim travnjacima i pašnjacima, odnosno prirodnim i antropogenim livadama dok tercijernu vegetaciju čine okopavine (oranice, voćnjaci, vinogradi) i utrine. Iza njih kao posljednje, ali ipak dosta zastupljene, slijede antropogene pustinje (površine pod naseljima i infrastrukturom), te napokon ostale zemljišne površine koje također nisu pod vegetacijom kao što su goleti i euridična područja.

Što se općine Prozor-Rama tiče, njena vegetacija koja počinje od spomenutih 260 mnv na obalama Jablaničkog jezera pa do naznačenih planinskih visova, rasčlanjena je od flore srednjih Dinarida do biljnog pokrova izmijenjeno mediteranske populacije.

Krčenjem šumskih ekosistema stvorene su higromezofilne i termomezofilne livade. U višim predjelima od opisanih ima još očuvanih šuma bukve brdskog pojasa i livada, a u predjelima Rumbočko polje – Makljen (1.000 mnv) čiste su šume lišćara sa kitnjakom, cerom, ponegdje meduncem, te grabom i bukvom. Sjeverno i više nastupaju mješavine lišćara i četinar (klekovine bora), te još dalje čistih subalpskih bukovih šuma (klekovine bukve). Na južnim granicama su manje površine šume bukve i jele bez smrče, te daleko više šume bukve i jele sa smrčom, a na najvišim visinama šume bukve sa fragmentima klekovine bora.

II. STANJE U OBLASTI POLJOPRIVREDE 2021.

1. BILJNA PROIZVODNJA

VOĆARSTVO

Sa svojim ekoklimatom i konfiguracijom zemljišta, općina Prozor-Rama na velikom djelu svog prostora nudi snažne mogućnosti za proizvođače voća. Voćarstvo jest tradicionalna grana proizvodnje ovog područja, a šljiva njegova dominantna kultura. Za nju kao tržišnu voćarsku kulturu umnogome se vežu i oskudni prihodi poljoprivrednih domaćinstava.

Prateći mogućnosti voćarske proizvodnje, od 2011. godine opredijelili smo se i na uzgoj bobičastog voća pa tako prema našim procjenama imamo zasađeno oko 30 ha, od čega je dominantna malina sa 75 % zastupljenosti. Uz podršku općine kroz razne projekte sa međunarodnim fondovima i razvojnim agencijama sufinancirano je sa 30-50 % vrijednosti projekta, čime je podignuto 19 ha plantaža bobičastog voća i uključeno 120 proizvođača. Zbog problematike cijene maline na tržištu došlo je do opadanja proizvodnje ove kulture, zbog čega je se Općina odlučila razmotriti poticanje drugih voćarskih kultura. Budući su u to vrijeme šljivici zasađeni šljivom požegačom (bistrica) bili napadnuti virusom šarka koji je doveo do neizlječive bolesti ove sorte šljiva i njihovo ubrzano propadanje, Općina je razradila projekt „**Revitalizacija voćnjaka šljive**“ te se opredijelila za potpore sadnji novih, na virus šarke otpornijih sorti šljiva, koje mogu osigurati rentabilnu proizvodnju. To je rezultiralo pojačanim interesom proizvođača tako da je u 2017. godini otpočeo projekt „**Revitalizacija voćnjaka šljive u općini Prozor - Rama**“. U sklopu navedenog projekta za

pet godina, uključeno 407 poljoprivrednih proizvođača i podignuto 76,32 ha šljive i podijeljeno 38.067 sadnica. Od strane Općine financiran je sadni materijal, analiza zemlje i savjetodavne usluge.

Tablica 1. Pregled realizacije Projekta „Revitalizacija voćnjaka šljive“

Godina	Broj korisnika	Površina ha	Broj sadnica
2017	29	5,65	2825
2018	64	11,95	5875
2019	100	19,41	9707
2020	127	22,76	11380
2021	87	16,55	8280
UKUPNO	407	76,32	38067

Proizvodnja krošnjastog voća

Površine u 2021. godini na području Općine:

Tablica 2. Površine krošnjastog voća na području općine Prozor – Rama u 2021.

Kultura	Površine u ha			
	Ukupno	Stari nasadi (stanje po katastru)	Novi nasadi (procjena na terenu)	Nasadi u 2021. godini
Šljiva	321,21	201,8	102,86	16,55
Jabuka	22,01	9,8	12,21	-
Kruška	14,55	10,7	3,85	-
Orah	8,05	6,9	0,8	0,35
Dunja	0,9	0,9	-	-
Lješnjak	0,5	-	0,5	-
Breskva	0,2	-	0,5	-
Višnja	2,7	-	2,7	-
Trešnja	8,1	7,9	0,2	-
Svega	378,52	238	123,62	16,9

Izvor: Katastar Općine, evidencija Službe-terenski rad i prijave za poticaje

Proizvodnja ramske šljivovice: Tradicionalni način proizvodnje rakije od šljive primjenjuje se u brojnim kućanstvima koji imaju vlastite šljivike. Dio proizvođača osmislio je vlastita pakiranja i naljepnice, za sada kao poklone za prijatelje i poslovne suradnike. Proizvodnjom i flaširanjem ramske šljivovice za tržište bavi se samo jedna tvrtka, ali u manjim godišnjim serijama. Udruživanje proizvođača i snažniji, zajednički, nastup na tržištu može doprinijeti povećanju prihoda poljoprivrednih proizvođača koji se bave ovom proizvodnjom. Također je, na sličan način kao proizvodnja šljivovice, otpočele su i proizvodnje rakije „viljemovke“ i „jabukovače“. Godine 2021. urod krošnjastog voća bio je prosječan.

Ostala prerada: Putem udruga, otpočela je ponuda domaćih prerađevina od voća, za sada bez potpune tržišne identifikacije.

Proizvodnja bobičastog voća

Tablica 3. Površine bobičastog voća u općini Prozor – Rama u 2021

Vrste nasada	Površine u ha		
	Ukupno	Stari nasadi	Nasadi u 2021. godini
Jagode	1	1	-
Kupina	1	1	-
Malina	4	4	-
Borovnica	5	5	-
SVEGA	10	10	-

Izvor: Prijava plana proizvodnje, registar poljoprivrednih proizvođača i terenski rad

Značajnija proizvodnja bobičastog voća i pored dobrih ekoloških uvjeta u općini Prozor-Rama započela je 2005. godine, čime je Strategija razvoja poljoprivrede učinila prve korake svoje implementacije u općini Prozor-Rama. Najprije se krenulo s jagodom a poslije i s drugim vrstama, te su se značajno povećavale površine pod bobičastim voćem.

U 2021. godini podizanje novih nasada bobičastog voća nije bilo te je primjetan trend opadanja proizvodnje bobičastog voća.

POVRTLARSTVO

Proizvodnja povrća

Tablica 4. Proizvodnja povrća u općini Prozor – Rama u 2021.

Vrsta usjeva		Površina ha
Krumpir, merkantilni		110
Mrkva		1
Luk crni		18
Luk bijeli/češnjak		1
Grah	zrno	7
	mahuna	2
Grašak	zrno	4
	mahuna	1
Kupus		21
Kelj		-
Karfiol/cvjetača		-
Paradajz/rajčica		16
Paprika zelena		11
Krastavacvi		7
Salata, zelena		1
Špinat i blitva		1
Cikla		1
Tikvice		1

Izvor: Terenski rad, prijava plana proizvodnje

Proizvodnja povrća u zatvorenim prostorima

Sadašnja proizvodnja povrća u zatvorenim prostorima u Općini prostire se na skromnih 1,15 ha plasteničkih kapaciteta.

Tablica 5. Plastenička proizvodnja u općini Prozor – Rama u 2021.

Vrsta proizvodnje	Površine u ha		
	Ukupno	Stari	Podignuti u 2021.godini
Plastenici	1,15	1,15	

Izvor: Terenski rad

RATARSTVO

Žitarice

Tablica 6. Proizvodnja žita u općini Prozor – Rama u 2021.

Vrsta usjeva	Požnjeveno Površina ha
Kukuruz, merkantilni	3
Kukuruz sjemenski	-
Pšenica	1
Ječam	17

Zob	1
Raž	1
Heljda	1

Izvor: Terenski rad, prijave plana proizvodnje i procjene za statistiku

Stočno krmno bilje

Tablica 7. Proizvodnja stočnog krmnog bilja u općini Prozor – Rama u 2021.

Vrsta usjeva		Površina ha
Djetalina	sijeno	-
	sjeme	
Lucerka/ Lucerna	sijeno	-
	sjeme	
Grahorica	sijeno	-
	sjeme	
Stočni grašak		-
Kukuruz – zelena masa		-
Stočna repa - korijen		5
Travno – djetelinske Smjese, sijeno		-
Ostalo krmno bilje		-

Izvor: Terenski rad i procjene za statistiku

Sijeno

Tablica 8. Proizvodnja sijena na livadama i pašnjacima u općini Prozor – Rama u 2021.

Vrsta usjeva	Površina ha
Livade, sijeno	3000
Pašnjaci, sijeno	2400
Sijeno sa usjeva, voćnjaka i slično	160

Izvor: Terenski rad i procjene za statistiku

Aromatično i ljekovito bilje

Tablica 9. Proizvodnja aromatičnog i ljekovitog bilja u općini Prozor – Rama u 2021.

Vrsta usjeva	Površina ha
Ljekov. i aromat. bilje	-

Izvor: Terenski rad

Otkup ljekovitog bilja i šumskih plodova

Na području općine Prozor-Rama tri poduzeća se bave organiziranim otkupom samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova. Postoje i aktivnosti pojedinačnih sakupljača i manjih otkupljivača koji surađuju sa većim otkupljivačima iz drugih općina.

Tablica 10. Otkupljivači samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova na području općine Prozor – Rama

Naziv tvrtke	Mjesto
„ŠUMSKI PLOD“ d.o.o.	Prozor - Rama
“NATURALIS” d.o.o.	Prozor – Rama
„ČOLAK COMERCE“ d.o.o.	Prozor - Rama
Pojedinačni otkupljivači	Prozor - Rama
UKUPNO:	-

Izvor: Terenski rad

2. ANIMALNA PROIZVODNJA

2.1. Ovčarstvo

Stočarska proizvodnja, posebno uzgoj ovaca, tradicionalna je djelatnost u općini Prozor – Rama. Tijekom 2021. godine 63.obitelji intenzivno se bavilo ovčarstvom i kozarstvom sa ukupnim brojem od 13 248 grla. U navedeni broj grla uvrštena su grla iz obiteljskih farmi koje ostvaruju poticaj na proizvodnju i koje imaju više od 50 grla, dok postoje obitelji koje uzgajaju ovce i koze, a imaju ispod navedenog broja ovaca i koza. Na općinski Javni poziv za poticaju u 2021. godini prijavilo se 56 malih proizvođača, ukupan broj ovaca i koza 1561 grlo, što ukazuje na ukupno 14 809 grla kod 119 poljoprivrednika u ovoj oblasti. Proizvodnja obiteljskih ovčarskih farmi usmjerena je bila u pravcu proizvodnje i plasmana mesa i sira iz mijeha kao autohtonog proizvoda.

2.2. Svinjogojstvo

Na području općine Prozor – Rama postoji jedna farma za proizvodnju tovljenika i prodaju svinjskog mesa u sklopu poduzeća „Galić commerc., d.o.o. Godišnji kapacitet proizvodnje navedene farme u 2021. godini je 3300 tovljenika.

Tablica 11. Proizvodnja svinjskog mesa na farmama u općini Prozor – Rama u 2021.

Tovljenici/kg	50-110	ukupno
Kom.	3300	3300

Izvor: Podaci sa farme po izjavi

2.3. Govedarstvo - proizvodnja mesa u sustavu krava-tele

Na području Općine organiziranom proizvodnjom goveđeg mesa u sustavu krava-tele bavi se sedam poljoprivrednih proizvođača od toga(4. OPG, 1. obrt i 2. d.o.o) u čijem tovu se krajem godine nalazilo 169 grla u sustavu krava – tele.

2.4. Proizvodnja kravljeg mlijeka

Ukupna proizvodnja kravljeg mlijeka može se procijeniti na temelju poznatih podataka o broju krava i prosječnoj proizvodnji. Poznato je da na području općine ima oko 400 grla koja se koriste za mužnju sa dnevnom proizvodnjom od 9,75 litara po grlu, dolazimo do izračuna da se na području općine Prozor –Rama za 2021 godinu proizvelo ukupno 936 000 litara mlijeka. Dio proizvodnje mlijeka koristio se za osobne potrebe, za proizvodnju mliječnih proizvoda i za prodaju na tržnici i otkupljivačima.

2.5. Prerada kravljeg mlijeka

Na području općine Prozor-Rama nalaze se jedan pogona za otkup, proizvodnju i preradu mliječnih proizvoda.

Tablica 12. Prerada mlijeka u mini siranama u općini Prozor – Rama u 2021.

Ime Prezime/naziv firme	Mjesto	Kapacitet litara dnevno	Prosječna proizvodnja litara dnevno u 2021	Br. grla u sustavu otkupa prosj. godišnje
„RAMA MILCH“ d.o.o.	Rumboci	500	350	26

Izvor: Po izjavi proizvođača, terenski rad

2.6. Pčelarstvo

Pčelarska proizvodnja na području općine Prozor – Rama u posljednje vrijeme vidljivo se razvija i zauzima svoju veoma značajnu poziciju. Proizvodnjom meda intenzivno se bavi 53. obitelji, sa ukupnim brojem košnica 2335 prema evidenciji Udruge pčelar “Maslačak“

2.7. Proizvodnja ribe

Vodeni resursi bogatstvo su Općine kakvim se mogu podičiti malo koja područja. Rješenje o obavljanju djelatnosti proizvodnje ribe na području općine Prozor – Rama posjeduju:

Ribogojilište „Krupić“ TIP „Dekorativa“ Perići i Kavezni uzgoj ribe „Perići“, vl. Jozo Zadrić.

Proizvođači ribe nisu obvezni dostavljati Općini podatke o proizvodnji, tako da ne posjedujemo njihovu godišnju proizvodnju. Na Ramskom i Jablaničkom jezeru trenutno ne postoji kavezni uzgoj ribe.

3. PODRŠKA RAZVOJU POLJOPRIVREDE U 2021. GODINI

3.1. Poticaj kroz provedbu Programa i Pravilnika Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva F BiH za ostvarivanje novčanih podrški u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji za 2021. godinu

U ovom periodu postupalo se sukladno Programu Vlade Federacije o utrošku proračunskih sredstava za poljoprivrednu proizvodnju na području Federacije BiH, koja će se utrošiti kao potpora, poticaj za poljoprivredne proizvođače koji ispunjavaju propisane uvjete za animalnu i biljnu proizvodnju po Pravilniku za ostvarivanje novčanih potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Služba za razvoj, poduzetništvo, obrt i financije Općine Prozor-Rama obavještavala je sve proizvođače da se prijave i podnesu zahtjev sa potrebitom propisanom dokumentacijom te im pružila stručnu potporu i savjet kako bi ostvarili novčanu potporu-poticaj, nakon čega je nadležna komisija resornog Županijskog ministarstva i općine obilazila biljne i animalne proizvođače i utvrđivali potrebite uvjete kao i pružali dodatne savjete na terenu.

Pružena je puna potpora našim poljoprivrednim proizvođačima, udrugama, poljoprivrednim zadrugama u pogledu savjeta, stručnih mišljenja te upoznavanju o zakonskim uvjetima i propisima kao i obrada predmeta, dostava nadležnim institucijama a sve s ciljem potpunog ispunjavanja uvjeta za ostvarivanje novčanih potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Podneseni zahtjevi za ostvarivanje poticaja od strane poljoprivrednih proizvođača, obrađeni od strane Službe i sektora poljoprivrede:

a) Poticaj animalna proizvodnja:

Tablica 13. Zaprmljeni zahtjevi po vrstama proizvodnje – općina Prozor – Rama 2021. godina:

Vrsta proizvodnje		Br. korisnika	Br. grla/br. košnica /litara	Vrijednost KM
Animalna proizvodnja	Uzgoj rasplodne stoke (ovce i koze)	63	6125	161.075,00
	Uzgoj sustav krava-tele	7	169	65.040,00
	Proizvodnja mlijeka	1 (4 zahtjeva-kvartal)	121 280	35.171,00
Ukupno		71	-	261.286,00

Gore navedeni zahtjevi su obrađivani kroz više faza realizacije:

1. U propisanom roku podnošenje zahtjeva na odgovarajućem obrascu -prijava proizvodnje.
2. Obilazak nadležne komisije i utvrđivanje propisanih uvjeta,
3. Kompletiranje predmeta i dostavljanje nadležnom županijskom ministarstvu na daljnju obradu.

Služba je u ovom razdoblju, skupa sa Savjetodavnom službom nadležnog županijskog ministarstva, obišla sve vlasnike koji su prijavili za ostvarivanje federalnih poticaja. U 2021. godini ostvarivali su se poticaji za dva modela za koji su doneseni i objavljeni pravilnici:

- Po modelu poticaj proizvodnji
- Po modelu ostalih vrsta novčanih potpora u poljoprivredi

3.2. Poticaj kroz provedbu Naputka o načinu uvjetima za ostvarenje potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambeno-prerađivačkoj proizvodnji HNŽ.

Provedba naputka o načinu i uvjetima za ostvarenje potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambeno-prerađivačkoj proizvodnji HNŽ broj: 01-1-02-850/21 od 31.3.2021.god. i izmjene i dopune br:11-03-20-550-4/21 od 6.05.2021. godine, općina Prozor-Rama zaprimila je 183 prijave za izlazak na teren;

Biljna proizvodnja:

Uvidom na terenu od strane ovlaštene komisije, 172 poljoprivredna proizvođača su ispunili propisane uvjete, sačinjen je zapisnik i upućen na daljnju obradu, dok 11 zahtjeva nije ispunjavalo uvjete spomenutog naputka.

Uvidom na terenu sačinjena su 172 zapisnika i upućena na dalju obradu.

- a) Podizanje novi nasada šljiva 111 zahtjeva površine 20,17 ha, iznos 100.850,00 KM
- b) Proizvodnja šljive stari nasad 38 zahtjeva površine 13.02 ha, iznos 14.322,00 KM
- c) Proizvodnja malina 9 zahtjeva površine 2,35 ha, iznos 2.585,00 KM
- d) Proizvodnja rajčice na otvorenom 2 zahtjeva 1,00 ha, iznos 1.900,00 KM
- e) Proizvodnja crvenog luka 3 zahtjeva površine 1,25 ha, iznos 2.375,00 KM
- f) Proizvodnja bijelog luka 2 zahtjeva površine 0,6 ha, iznos 1.140,00 KM
- g) Proizvodnja graha na otvorenom 2. zahtjeva 0,42 ha, iznos 798,00 KM
- f) Plastička proizvodnja 1 zahtjev površine 0,11 ha, iznos 440,00 KM
- h) Investiciona ulaganja 4 zahtjeva, iznos 1.556,00 KM

Animalna proizvodnja:

Oprašivači poljoprivrednih kultura-pčelarstvo

Po županijskom naputku o načinu i uvjetima za ostvarivanje potpore u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambeno-prerađivačkoj proizvodnji za 2021. godinu, klijenti ostvaruju novčanu potporu na temelju podnesenog zahtjeva općinskoj službi. Potpora se može ostvariti za minimalno 20 te maksimalno 100 aktivnih pčelinjih društava.

Potpore za ovu vrstu proizvodnje iznosila je 10,00 KM po košnici. Služba je zaprimila 53 zahtjeva za izlazak na teren. Po zapisnicima utvrđeno je da se kod 53 klijenta nalazi ukupno 2335 košnica. Nakon obilaska terena i sačinjenih zapisnika klijenti su prosjedili dokumentaciju Županijskom Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ukupan iznos isplaćen za ovu vrstu potpore 23.350,00 KM. Utvrđivanje broja košnica i podnošenje zahtjeva je realizirano uz podršku pčelarske udruge „Maslačak“.

Potpore hranidbe u ovčarstvu i kozarstvu

Pravo na novčanu podršku za hranidbu u ovčarstvu i kozarstvu imali su klijenti koji su dostavili zahtjev za federalnu novčanu podršku za uzgoj rasplodne stoke-ovce i kože u 2021 godini i da mu je MPŠiV HNŽ sačinilo obračun novčane podrške i isti dostavilo FMPVŠ.

Udio podrške za hranidbu iznosi 6 KM za uzgoj rasplodne stoke ovce i kože. Po ovom pitanju svi proizvođači su obavješteni, pripremljeni obrasci- zahtjevi te istima pružena podrška u popunjavanju. Za ovu vrstu potpore apliciralo je 63 korisnika za 6125 grla poljoprivredna proizvođača, sa ukupnim iznosom 36.750,00 KM.

Potpore hranidbe u uzgoju goveda u sustavu krava-tele

Pravo na novčanu podršku za hranidbu u uzgoju goveda u sustavu krava-tele imali su klijenti koji su dostavili zahtjev za federalnu novčanu podršku za Uzgoj goveda u sustavu krava-tele u 2021 godini i da mu je MPŠiV HNŽ sačinilo obračun novčane podrške i isti dostavilo FMPVŠ. Udio podrške za ovu vrstu proizvodnje iznosio je 88 KM po grlu. Za ovu vrstu potpore aplicirala su 7. proizvođača za 155 grla, ukupan iznos isplaćen 16.138,00 KM.

3.3.Poticaj kroz provedbu Programa poticaja poljoprivredi i ruralnom razvoju Općine Prozor-Rama

Temeljem Programa utroška sredstava za razvoj poljoprivrede sa kriterijima raspodjele i javnog poziva za prikupljanje zahtjeva za odabir korisnika za poticaj poljoprivrednoj proizvodnji, na području općine Prozor-Rama 2021. godine je poticano slijedeće:

1. Proizvodnja ramskog bijelog luka-češnjaka, 1.500,00 KM/ha.
2. Voćarska proizvodnja –podizanje novih nasada šljive, Projekt revitalizacije voćnjaka (sadni materijal, analiza zemlje i savjetodavne usluge)
3. Ratarska proizvodnja (pšenica, raž, ječam, heljda, zob, kukuruz i dr.), 500,00 KM/ha

4. Potpora proizvodnji kravljeg mlijeka, 0,10 KM/lit.
5. Potpora uzgoju muznih krava, i sustav krava tele, 120,00 KM/grlo
6. Subvencija za kapitalna ulaganja i ruralni razvoj, po poslovnom planu i ulaganju
7. Podrška poljoprivrednim udrugama
8. Potpora pojedinačnim projektima poljoprivrednika
9. Ovčarska i kozarska proizvodnja u sustavu federalnog poticaja, 5 KM/ rasplodno grlo
10. Ovčarska i kozarska proizvodnja koji nisu u sustavu federalnog poticaja, 10 KM/ grlo-osnovno stado
11. Obuka i edukacije poljoprivrednih proizvođača
12. Sudjelovanje u projektima fondova i većih razina vlasti
13. Subvencija veterinarskih usluga za analizu zdravstvenog stanja mliječnih krava i grla za tov

Potpora biljnoj proizvodnji

Proizvodnja ramskog bijelog luka-češnjaka

Zaprimljeno 4 zahtjeva koji su obrađeni u izvještajnom periodu;

- Ukupan površina nasada bijelog luka za poticaj ; 1,1 ha, ukupno isplaćeno poticaja za ovu proizvodnju; 2.650,00 KM.

Voćarska proizvodnja

Podizanje novih nasada šljive, jesenska sadnja 2021 -Projekt revitalizacija voćnjaka:

Općina je odobrila 87. zahtjeva poljoprivrednih proizvođača za nabavku sadnica šljive za jesensku sadnju, sa najviše dozvoljene sadnje do 0,2 ha. Podijeljeno je 8280 sadnica a ukupna površina zasađena 16,55 ha. Od strane Općine financiran je sadni materijal, savjetodavne usluge. Obrada zahtjeva za županijske poticaje će biti u 2022 godini jer sukladno naputku jesenska sadnja pripada za poticaje naredne godine.

Ratarska proizvodnja (pšenica, raž, ječam, heljda, zob, kukuruz i dr.)

- Broj zahtjeva koji ispunjavaju uvjete; 30.

- Ukupan površina zasijanih žitarica 28,74 ha

- Ukupno za isplatu poticaja; 14.370,00 KM.

Potpora animalnoj proizvodnji

Potporu proizvodnji kravljeg mlijeka

Korisnici sredstava ovog javnog poziva mogu bit fizičke i pravne osobe (OPG,poduzeća i obrti) sa sjedištem u općini Prozor-Rama koji ostvaruju stočarsku proizvodnju kravljeg mlijeka i koji su isporučili otkupljivačima-prerađivačima.

Sredstva za potporu proizvodnji kravljeg mlijeka dodjeljivala su se proizvođačima mlijeka na području općine Prozor-Rama koji su ispunili uvjete za federalni poticaj. Općina Prozor-Rama poticala je ovu vrstu proizvodnje 0,10 KM/l po litru, najviše do 500,00 KM po prijavitelju/ mjesec. Za IV. kvartal 2020. godinu i za I.,II., i III., kvartal 2021. godinu, i izvještajnom periodu obrađeno je ukupno 1 korisnika sa 4 zahtjeva. Za ovu vrstu potpore u 2021. godini uplaćeno je 6.000,00 KM (za 121 280 litara mlijeka).

Potpora uzgoju muznih krava i uzgoj sustav krava tele

Sredstva za potporu uzgoja muznih krava i uzgoj sustav krava tele, dodjeljivala su se svima proizvođačima mlijeka na području općine Prozor –Rama, i koji vrše proizvodnju goveđeg mesa u sustavu krava tele u visini od 120,00 KM godišnje po grlu.

Za ovu vrstu potpore služba je zaprimila 229 zahtjeva, nakon terenskog rada, obilaska stočara utvrđeno je da kod podnosilaca zahtjeva nalazi ukupno 597 muznih grla i grla u sustavu krava tele. Iznos isplaćen za ovu vrstu potpore je 71.640,00 KM

Osnovno stado ovaca iznad 50 i koza iznad 25 grla (poljoprivrednici koji ostvaruju federalni poticaj)

Sredstva za ovu vrstu potpore iznosila su 5 KM po grlu, poljoprivrednim proizvođačima koji ostvaruju Federalni poticaj, a kao dokaz uz zahtjev prilože zapisnik županijske komisije.

Zaprimljeno 63 zahtjeva. Ukupan broj ovaca i koza 6125 grlo. Za ovu vrstu potpore ukupno uplaćeno 30.625,00 KM.

Osnovno stado ovaca ispod 50 i koza ispod 25 grla (poljoprivrednici koji ne ostvaruju federalne poticaje)

Sredstva za ovu vrstu potpore iznosila su 10,00 KM po grlu osnovnog stada na osnovu podnesenog zahtjeva, utvrđenog stanja na terenu i zapisnika službe. Zaprimljeno 47 zahtjeva, ukupan broj ovaca i koza 1561 grla. Za ovu vrstu potpore ukupno uplaćeno 15.610,00 KM.

Subvencija veterinarskih usluga za analizu zdravstvenog stanja mliječnih krava i grla za tov

Nakon provedenog Javnog poziva za animalnu proizvodnju-Subvencija veterinarskih usluga analiza zdravstvenog stanja mliječnih krava i grla za tov za 2021 godinu. Djelatnici veterinarske stanice „SEMA-VET“ d.o.o izvršili su uzimanje krvi goveda na terenu i podnijeli zahtjeve za isplatu subvencije nakon pruženih veterinarskih usluga.

Broj korisnika usluga 22, broj goveda 307, ukupan iznos 9.210,00 KM.

Djelatnici veterinarske stanice „SEMA-VET“ u 2021. godini izvršili su dijagnostičko ispitivanje uzoraka krvnih seruma goveda na zaraznu bolest brucelozu.

4. SUBVENCIIJA ZA KAPITALNA ULAGANJA I RURALNI RAZVOJ

Sredstva za subvencioniranje za kapitalna ulaganja i ruralni razvoj realizirana su kao novčana potpora po pojedinačnim zahtjevima i poslovnom planu za ulaganja: Investicije u poljoprivredno gospodarstvo-objekte, investicije u poljoprivredne strojeve za biljnu i stočarsku proizvodnju, nabavka osnovnog stada i proširenje stada, ostala ulaganja u poljoprivredu.

Za ovu vrstu potpore podržano 13 projekata pojedinačnih poljoprivrednika u ukupnoj vrijednosti 29.500,00 KM. Sa svima je potpisan ugovor i regulirane međusobne obveze.

5. POMOĆ POLJOPRIVREDNIM UDRUGAMA

Poznajući značaj udruživanja poljoprivrednih proizvođača u udruge kako bi lakše ostvarili svoj cilj u proizvodnji i plasmanu proizvoda. Općina je pružala svaku pomoć registriranim poljoprivrednim udrugama kroz: finansijsku potporu, pomoć pri kandidiranju određenih aplikacijskih programa, stručnu pomoć i povezivanje sa višim institucijama vlasti. Preko Ekološke udruge „EKO PLOD“ vršena je realizacija projekta Revitalizacija voćnjaka šljive i savjetodavnih usluga. Preko ove udruge vrši se praćenje stanja u poljoprivredi na području ove općine, te se daju prijedlozi za određena poboljšanja.

Udruzi pčelara „Maslačak“ uplaćen je iznos od 7.000,00 KM za sufinansiranje aktivnosti.

Podržan je Projekt Kup Jadransko podunavskih zemalja u disciplini „Lov šarana i amur“ podrška projektu od 5.000, 00 KM. Sportsko-ribolovni savez BiH i Sportsko-ribolovno-turističko društvo „Ramske vode“ organizirali su 12. Kup Jadransko-podunavskih zemalja u disciplini „Lov šarana i amura“ na Ramskom jezeru u periodu od 26. do 29. kolovoza 2021. godine na Ramskom jezeru. Kup na kojem je sudjelovalo osamnaest ekipa iz šest zemalja: Slovenije, Hrvatske, Srbije, Sjeverne Makedonije, Crne Gore i domaćina Bosne i Hercegovine.

6. ODOBRENJA ZA RAD POLJOPRIVREDNIH DJELATNOSTI I UPIS U REGISTAR POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA I REGISTAR KLIJENATA

Na području općine Prozor-Rama posjeduje Rješenje-odobrenje za rad 43 poljoprivredne djelatnosti od čega 37 osnovno zanimanje i 6 dopunsko zanimanje.

U registar poljoprivrednih gospodarstava i registar klijenata u 2021. godini, upisano je 45 poljoprivrednih gospodarstava, pa je ukupno u RPG i RK upisano 835 obiteljskih gospodarstava i klijenata do kraja 2021. godine.

Svim poljoprivrednim proizvođačima koji su vršili promjene u RPG i RK pružena je pomoć prilikom popunjavanja obrazaca i drugom a njih je u 2021. godini bilo ukupno 352 koji su redovito prijavili promjene za tekuću godinu.

U Registra pčelara i pčelinjaka koji je otpočeo sa upisom u 2019. godini, upisano je u 2021. godini 7 novih pčelara, a ukupno 61 pčelara i pčelinjaka.

7. EVIDENTIRANJE POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

Na temelju članka 128. stavak 2. Zakona o poljoprivrednom zemljištu ("Službene novine Federacije BiH", broj 52/09), i članka 44. Zakona o poljoprivrednom zemljištu HNŽ („Narodne novine HNŽ“ broj: 8/13) i Pravilnika o sadržaju i obliku obrazaca i načinu vođenja evidencije o poljoprivrednom zemljištu, ova služba vodila je evidenciju u obliku godišnjeg stanja prema dobivenim podacima iz katastra Općine i CZ, o obradivom i neobradivom poljoprivrednom zemljištu po katastarskim kulturama i klasama, o miniranim površinama te iste dostavljali nadležnom Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ.

Na obrascu br. 6. koji je poslan u Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ postoje podaci o ukupnoj miniranosti šumskog i poljoprivrednog zemljišta i ona iznosi 1551 ha. U 2021 godini nije vršeno deminiranje šumskog i poljoprivrednog zemljišta.

Za Projekt za sredstva proračuna HNŽ/K „Rekultivaciju zemljišta“, 2021. godine prijavljen je uspostava zemljišno-knjižne evidencije za K.O. Lapsunj, kod Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ, za što je odobren iznos od 10.000,00 KM.

- Za isti projekt koji je kandidiran u 2020. godine za uspostava zemljišno-knjižne evidencije za K.O. Gmići, kod Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ za koji je odobreno 15.000,00 KM, sredstva uplaćena u 2021. godini, a realizacija je u tijeku.

8. OKRUGLI STOL NA TEMU POLJOPRIVREDE, DOSTAVA SUGESTIJA NA NACRTE ZAKONA I IZRADE STRATEGIJA

U ovom izvještajnom periodu nadležna služba je aktivno sudjelovala pri izradi određenih zakona u postupcima kod viših razina vlasti, te je davala svoja mišljenja, prijedloge i sugestije, sve sa ciljem izrade boljih i potpunijih zakona i uključivanje općina kao faktor odlučivanja.

- Povjerenstvo za ruralni razvitak općine Prozor-Rama je prema Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ poslalo primjedbe i sugestije na Nacrt strategije ruralnog razvitka HNŽ 2021.-2027.godina. Također sudjelovali na sjednicama Odbora za Ruralni razvitak, kao i na finalnoj sjednici za Strategiju ruralnog razvitka, na kojoj je povjerenstvo Općine Prozor-Rama ponovno iznijelo primjedbe i sugestije.
- Općina Prozor-Rama je putem dostave traženih podataka, aktivno sudjelovala u izradi Strategije razvitka/razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona-županije za period/razdoblje 2021.-2027.godina.
- Aktivno sudjelovali u izradi Strategije ruralnog razvitka Hercegovačko-neretvanske županije 2021.-2027.godina
- Aktivno sudjelovali kroz dostavljanje komentara i prijedloga na Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slatkovodnom ribarstvu Hercegovačko-neretvanskog županije
- Sudjelovali u izradi Zakona o jakim alkoholnim pićima, kroz dostavu primjedbi na članak 11. Obavezu upisa u Registar ima i onaj proizvođač koji jako alkoholno piće proizvodi za vlastite potrebe i to ako proizvedena količina prelazi 20 litara čistog alkohola godišnje po domaćinstvu, odnosno 50 litara jakog alkoholnog pića u toku godine.

9. SAJAM POLJOPRIVREDE, PREHRANE I TURIZMA “DANI ŠLJIVE”

Petnaesti Sajam poljoprivrede, prehrane i turizma pod nazivom “DANI ŠLJIVE” nije održan u 2021. godini zbog pandemije uzrokovane korona virusom.

10. STATISTIČKA IZVJEŠĆA, ISTRAŽIVANJA I PLANOVI IZ POLJOPRIVREDE

Služba je u izvještajnom periodu obradila i prosljedila nadležnim institucijama slijedeća statistička izvješća:

Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ Mostar;

- Plan proljetne sjetve na području općine Prozor-Rama u 2021. godini.
- Podaci o stanju u biljnoj proizvodnji u 2020. godini.
- Izvješće o realizaciji proljetne sjetve u 2021. godini na području općine Prozor-Rama.
- Plan jesenje sjetve na području općine Prozor-Rama u 2021. godini.
- Izvješće o berbi strnih žita i berbi kukuruza za zrno u 2021. godini.
- Informacija o realizaciji jesenje sjetve u 2021. godini na području općine Prozor-Rama.

Federalnom zavodu za statistiku, Služba za statistiku HNŽ, Mostar :

- Izvješće o godišnjem obračunu bruto vrijednosti proizvodnje i dodatne vrijednosti poljoprivrede privatnog sektora, poljoprivrednih gospodarstava za općinu Prozor- Rama za 2020. godinu
- Izvješće o realizaciji proljetne i jesenje sjetve u 2021. godini na području općine Prozor-Rama
- Izvješće o ostvarenim prinosima/prirodima ranih usjeva i voća u 2021. godini
- Izvješće o ostvarenim prinosima/prirodima kasnih usjeva i voća i grožđa u 2021. godini
- Procjena brojnog stanja stoke i stočne proizvodnje za 2020. godinu, procjena se utvrđivala terenskim radom i radom u uredu

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Poljoprivreda se u općini Prozor – Rama smatra iznimno važnom gospodarskom djelatnošću. Strategijom razvoja općine Prozor – Rama 2011.-2020. (mjere i aktivnosti produžene i za 2021. godinu) poljoprivredna proizvodnja postavljena je na mjesto od posebnog značenja za ovu Općinu, i to u sklopu Sektorskog plana ekonomskog razvoja, Program 2. - Program ruralnog razvoja i razvoja poljoprivredne proizvodnje. U novoj Strategiji 2021-2027, čija izrada je pokrenuta Odlukom Općinskog vijeća Prozor – Rama od 27.1.2021. definirat će se novi programi, projekti i mjere koji će dati nove smjernice razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja. Godišnje se usvaja Program utroška proračunskih sredstava namijenjenih poljoprivredi, te se Općinskom vijeću podnosi izvješće o stanju poljoprivrede i provedenim poticajnim mjerama.

Mjere i aktivnosti koje se provode u oblasti poljoprivrede, počevši od federalnih i županijskih potpora do nabrojanih općinskih, rezultiraju određenim pozitivnim efektima. Međutim, sve to nije dovoljno. Poljoprivredne površine su dobrim dijelom zapuštene, ne obrađuju se i ne donose potrebne efekte u smislu stvaranja nove vrijednosti i zapošljavanja lokalnih obitelji. Izravna općinska proračunska sredstva namijenjena poljoprivredi su značajna. Uglavnom su kreirana tako da se vezuju uz rezultate poljoprivredne proizvodnje ili uz obrađene površine. U 2021. godini proračunska stavka: poticaji za razvoj poljoprivrede, izvršena je u iznosu od 318.037,01 KM.

Općina Prozor – Rama može u daljem radu na potporama poljoprivredi više poraditi na povezivanju turističkog i poljoprivrednog sektora, dati potporu udruživanju poljoprivrednika, edukacijama i slično, uz nastavak suradnje sa domaćim i međunarodnim organizacijama i fondovima iz oblasti poljoprivrede.

Također je značajno nastaviti sa dobrom suradnjom sa domaćim i inozemnim organizacijama i fondovima kako bi se iz tih izvora koristila raspoloživa sredstva i u svijetu dostignuta znanja iz oblasti poljoprivredne proizvodnje.

Šef Službe
Josip Juričić, dipl.oec.